

նօթութեանց մասին Մխիթարայ զաւակներուն հանրութեան կողմանէ վայելած բարոյական վստահութեան հաւաստիքը կ'երեւի յատկապէս նաեւ հետեւեալ երկու խիստ հետաքրքրական նամակներէն: Հ. Կարապետ Եսայեան կը գրէ առ Սոմալեան Աբբահայր այսպէս. «Զպարզեւեալն առ ի Տեառնէդ ի 15 Հոկտ. զինքնազիր նամակ, ընկալայ յանցեալ եօթնեկի մինչդեռ ի Սամաթիա էի, զբարւոք սկսեալն ի բարեյիշատակն Հայր Ղեւոնդեայ զ'ի բացեայ պաշտամունս Երանելոյ Վկային Կոմիտասայ ի Չերմեռանդութիւն ուխտաւորաց առ անխափան առնել հրամանաւ Եպիսկոպոսապետիս, ուր քաղցր եւ ահեղ ձայն դարաց, եւ մանաւանդ Ստեփանոսի քեռորդոյ Վ. Հ. Յակոբոսին մերոյ հընչեցին ի նուագս շարականաց «Նահատակ բարի Քրիստոսի եղեր այսօր ի միջի մերում» եւն. յանդիման ժողովրդեան ծովացելոյ զշիրմաւ վկային յամօթ եւ ի քարընկէց յերեսս հակառակորդաց»⁽⁴⁸⁾:

Սոմալեան Աբբահայր ալ իր կարգին այս նամակին պարունակութիւնը կը հաղորդէ առ Հ. Իգնատիոս Փափաղեան, այսպէս. «Մեծահանդէս կատարէ Հ. Կարապետ եւ յայսմ ամի զ'ի բացեայ պաշտամունս երանելոյ Վկային Կոմիտասայ ի վերայ դերեզմանի նորա զբարւոք սկսեալն աստ ի բարեյիշատակ Հ. Ղեւոնդեայ⁽⁴⁹⁾ ի Չերմեռանդութիւն բազմախուռն ուխտաւորաց, հրամանաւ Եպիսկոպոսապետին Նուրիճանի»⁽⁵⁰⁾:

Ասոնք կը ցուցնեն թէ ո'րքան մեծ եղած է Մխիթարայ որդիներու դերը՝ նաեւ իբրեւ նախաձեռնարկողներ՝ Վկային հանդէպ տաժուած հանրային Չերմեռանդա-

կան արտայայտութեանց, ինչ որ ինքնին անուղղակի եւս ապացոյց մըն է անոնց, թէ Տէր Կոմիտասի անձին պատկանող ռևէ դէպքին ալ իբրեւ առաջնակարգ շահագրք-դռուողներ եղած են, եւ ըստ այնմ համբաւ ստացած են անոնք ի Հոռով եւ ի Պոլիս, թէ Տէր Կոմիտասի մասին ամէնէն ստոյգ ծանօթութիւններ ունեցողը Մխիթարայ Ուխտէն է, ինչպէս վկայաթուղթերը ցուցուցին:

Այսպէս դեռ կրնանք յիշել մեր նախկին Մխիթարեաններէն Հ. Միքայէլ Սերատացի, Հ. Զաքարիա Ալէքսանեան, Հ. Դանիէլ Տէր Գրիգորեան, Հ. Իգնատիոս Խաչատուրեան եւ այլ վարդապետներ Միաբանութենէս՝ որոնք անդադար հետեւող եւ հետագոտող եղած են Նահատակի ամէն պարագաներուն, եւ ստոյգ տեղեկութիւններն հաւաքելով Մայրավանք հաղորդած են: Նոյն իսկ Ս. Ղազար հասած Վկային մասունքներէն դէթ ոմանք իրենց խօսուն ապացոյցներով չե՞ն տար ճշմարտապատում տեղեկութիւններ՝ աւելի քան ենթադրական կամ հաստատական համարուած «ճշդութիւն»ներ, որոնցմով կը փափագուէ մեր ընդդիմախօսներու կողմէ այսօր պարապուքիւն մը դոցել, ինչպէս Մոնս. Կալլանիի Տեղեկագրին մէջ՝ մարմնոյ փոխադրութեան բացակայութիւնը:

(Շար.)

Հ. Ղ. ՏԱՅԵԱՆ

(48) Կ. Պոլիս, 1834, Նոյ. 11:
 (49) Հ. Ղեւոնդ Ալեքսանէ է:
 (50) Վենետիկ, 1834 դեկտ. 5:

ՄԻԻՆԱԶԱՐԻ ԾԱԾԿՈՑԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ

ԿԱՄԱՐԱԿԱՊ ԶԱՐԴԱՍԻՒՆԵՐԸ

Հ Ա Յ Կ Ա Կ Ա Ն Ժ Ա Ր Տ Ա Ր Ա Պ Ե Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Մ Է Ջ

(Շար. տես «Բազմավեպ» 1942, էջ 35)

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

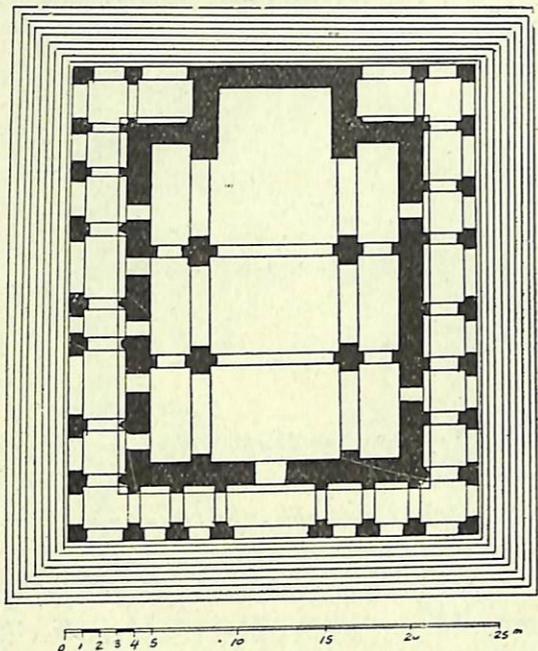
Քրիստոնէութեան Հայաստանի Պետական կրօնքը դառնալուն, հարկ եղաւ՝ ներկայացող պահանջին զոհացում տալու համար՝ դրաւել կարգ մը մեհեաններ եւ նոր կրօնքի ծիսակատարութեան յատկացնել: Արտաքին սիւնազարդ ծածկոցները պահուեցան ու յատկացուեցան ապաշխարողներու, ապաշխարութեան իբրեւ վայր: Այժմ կրնանք նկատի առնել ապաշխարութեան խնդիրը, քանի որ Նիկիոյ ժողովը մասնաւորաբար զբաղած էր այս հարցով:

Նոր կրօնքի պատշաճելու համար կատարուած կարեւոր փոփոխութիւններու ընթացքին, կաթողիկէի շինութիւն, խաչաձեւ տանիքի կառուցում, կարգ մը մեհեաններ կը պահէին դեռ իրենց արտաքին սիւնաշարքերը: Այս սիւնաշարքերէն ոմանք վերցուեցան, նախ քան Նիկիոյ ժողովին որոշումը, իսկ այն մեհեանները՝ որոնք աւելի վերջը փոխակերպուեցան եկեղեցիի, պահեցին զանոնք, պատշաճելու համար ապաշխարութեան որոշումին: Արդէն նման վրան ծածկուած վայրի մը դոյրութիւնը ենթադրել կու տայ, մեր ծիսակատարութեան մէջ այն մասը, երբ պատարագիչ քահանան կը հրաւիրէ աղօթողները «առ դրունս ելլել» աղօթելու եւ ապաշխարելու համար: Մեհեաններէ մնացած այս portique-ները, պատրաստ գտնուած շինութիւններ եղան, նոր ծիսակատարութեան ամբողջական գործադրումին համար:

Եթէ քննենք օրինակ՝ Տեկորի տաճարը, այսօրուան ձեւին մէջ⁽¹⁾ (պատ. 8), պիտի տեսնենք որմերուն մէջ մնացած «կամարի ոտք» (retombé) ծառայող քարեր եւ ճիշտ անոնց դիմացն ալ, plateformeին եղերը՝ սիւներու հիմնադէրու (socle) մնացած հետքեր, ինչպէս նաեւ տաճարին կէսէն քաշուած պսակ մը (corniche): Այս հետքերը ցոյց կու տան թէ այս տաճարը կանխապէս ունեցեր է արտաքին սիւնազարդ ծածկոց մը (պատ. 9 եւ 7):

(1) Տեկորի տաճարը, սակից տակաւին քանի մը տարիներ առաջ դեռ մասամբ կանգուն էր. այժմ՝ բնութիւնը ու չար ձեռքեր բոլորովին կործանած են: Այսու ամենայնիւ տակաւին կարելի է անոր յատկազիծը որոշ հանել եւ կամ դիմել մեր մեծ Թորամանեանի մասնաւոր աշխատութեանը 1911ին հրատարակուած Թիֆլիս, Տեկորի մասին, ուր կան կարեւոր լուսանկարներ եւ յատկազօր:

(Պատ. 10) - Տեկորի մեհեան, ինչպէս որ էր նախաքրիստոնէական շրջանին: Հաստատուած «բլաթֆորմ»ի մը վրայ եւ շրջանակուած սիւնազարդ ծածկոյթով մը (բորթիք), որուն սիւները հաստատուած էին սոյն բլաթֆորմին եզերքը, ինչպէս է հելլէնո-հռոմէական դասական շինուածքներուն մէջ: Իւրաքանչիւր սիւն աղեղով մը կապուած էր իր հանդիպակաց որմասիւնին:

հիմնական փոփոխութիւններ, խորանի հաստատման եւ պահարաններու շինութեան համար, որ՝ սիւնաշարքերէ որեւէ հետք կարելի չէ գտնել:

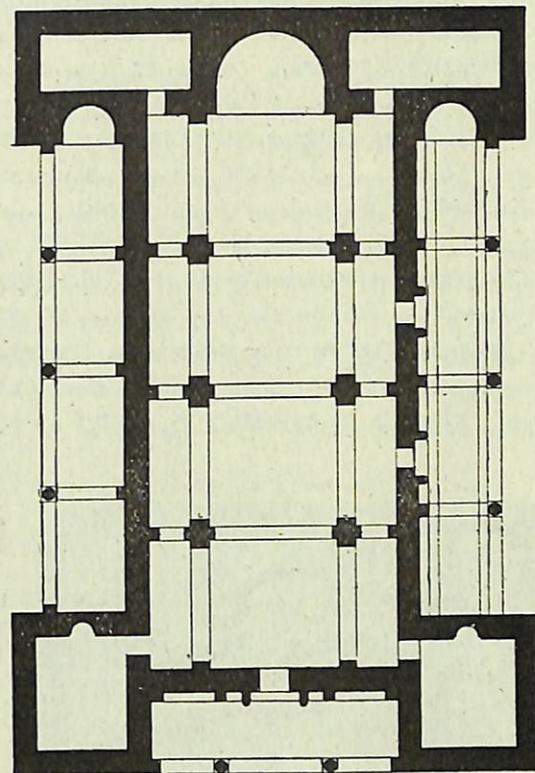
Սակայն տարակոյսէ վեր է թէ սիւնաշարքը կը բռնէր շինքին շուրջը: Այս տեսակէտով Տեկորի տաճարին արեւելեան կողմը դեռ մնացած սիւններու հիմնաքճեր յատկանշական են իրենց վկայութեամբ:

Արտաքին սիւնազարդ ծածկոցը, ընդհանրապէս պահուեցաւ քրիստոնէութեան մէջ: Նոյնիսկ Էջմիածնի նորակառոյց քրիստոնէական տաճարն ունեցաւ՝ իր սկզբնական ձևին մէջ՝ սիւնազարդ ծածկոց մը, որմէ այժմ մեզի հասած է, որպէս մնացորդ, շինքին կէսէն քաշուած պսակը (corniche), Տեկորի տաճարին ունեցածին պէս:

Ուրեմն ոչ միայն փոխակերպուած մեհեաններ պահեցին իրենց արտաքին սիւնաշարքերը, այլ նաեւ նորակառոյց եկեղեցիները զարդարուեցան նման շինուածքներով, թէեւ այս անգամ այդ շինութեանց տուած էին ծիսակատարութենէն բխած որոշ դեր մը, որպէս ապաշխարողներու վայր:

Սիւնազարդ ծածկոցներու դրուութիւնը (portique) պահեց իր կարեւորութիւնը եւ օգտակարութիւնը մինչեւ է. դար: Այս դարուն արդէն չենք հանդիպիր սիւնազարդ արտաքին շինութեանց: Միեւնոյն ատեն մեր ճարտարապետութեան մէջ սկսաւ ներմուծուիլ օտար շինութիւն մը, գաւիթը: Հայկական սկզբնական եկեղեցին չունի գաւիթ մինչեւ ԺԱ. դար, թէեւ ան շատ առաջուց կը գործածուէր արեւմուտքի մէջ: Ինչպէս նախապէս ալ ըսի, Հայաստանի կը գործածուէր արեւմուտքի մէջ: Ինչպէս նախապէս ալ ըսի, Հայաստանի կը ստարարոյ կլիման շատ ալ ձեռնտու չէր, տարւոյն ամէն եղանակին, portique-ներուն մէջ մնալով ապաշխարելու: Ասոր համար էր որ է. դարէն սկսեալ այս շինուածքները կորսնցուցին իրենց կարեւորութիւնը եւ դանց առնուեցաւ անոնց շինութիւնը:

Գաւիթներու երեւումը մեր ճարտարապետութեան մէջ բնական է ապաշխարողներէն շատ դնահատուեցաւ: Փոխանակ դուրսը մնալու՝ անոնք կրնային

(Պատ. 11) - Երբրուքի տաճարը պահած է իր սիւնազարդ ծածկոցին մէկ մասը, հիւսիւսի եւ հարաւի կողմերուն վրայ: Արեւմտեան կողմի վերջէն աւելցուած երկու սենեակները՝ որոնք դաւիթի դեր պէտք է կատարած ըլլան՝ կտրած են այս ծածկոցին միօրինակութիւնը:

գաւիթներու մէջ ապաշխարել: Այս տեսակէտով թէ՛ Երբրուքի (պատ. 11) թէ՛ Օձունի (պատ. 13) արեւմտակողմի շինութիւնները յատկանշական են: Փոխանակ ամբողջ portiqueը քանդելու՝ գոհացիր են անոր մէկ մասը որմով գոցելու, ցուրտէն պաշտպանուած սենեակներ ստանալու համար, որոնք նորամուտ գաւիթներու տեղ կը ծառայէին:

Սակայն գաւիթներու այս գործածութիւնը երկար չտևեց, եւ անոնք չուտով վերածուեցան տոհմային դամբարաններու⁽¹⁾: Ուղղակի Հայկական եկեղեցիի մէջ գերեզմաններ հաստատելու սովորութիւնը մեր ծիսակատարութիւնը չէ ընդունած: Այս ալ արեւմտեան սովորութիւն մըն է, որ շատ վերջը փորձած է մտնել նաեւ մեր եկեղեցիներէն ներս, սակայն գաւիթէն անդին անցնելու չէ թոյլատրուած: Ասոր համար է որ գաւիթը շուտով կորսնցուց իր բուն յատկացումը եւ եղաւ տոհմային դամբարան:

Օտար շինուած մը եղալ գաւիթի երեւումը մեր ճարտարապետութեան մէջ պատճառ եղաւ որ մէկ կողմ ձգուի հայկական սիւնազարդ ծածկոցի դրութիւնը: Սակայն ծիսակատարութեանց մէջ ալ փոփոխութիւններ եւ թեթեւացումներ էին մտած, նայելով սկզբնական դարերու ծիսակատարութեանց: Այլեւս՝ քահանային կոչին ոչ ոք «առ դրունս» կ'ելլէր ապաշխարելու:

ԿԱՄԱՐԱԿԱՊ ՁԱՐԴԱՍԻՒՆԵՐԸ

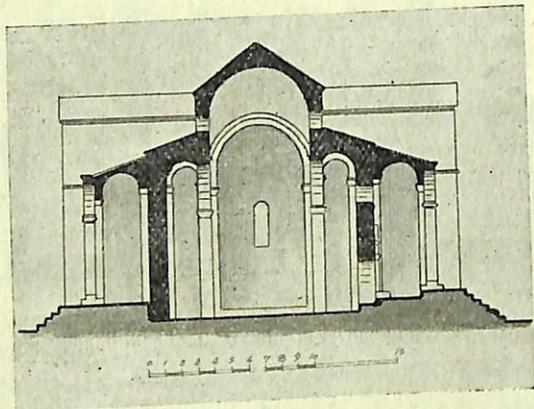
Բոլորովին տարբեր նկատումներով դրուած եւ այլ նկատումներով ջըն-

(1) Մեսրոպ Մաքիստրոս Արք. Տէր Մովսէսեան «Հայկական երեք մեծ վանքեր», էջ 128, Երևան 1938:

ջուած սիւնազարդ ծածկոցին վերցուելովը, հայկական շէնքը մնաց մերկ եւ անհրապոյր: Այսպէսով հայ ճարտարապետը կ'իյնար այն սխալին մէջ, որմէ վրիպելու համար էր որ հելլէնը եւ հռոմայեցին ստեղծած եւ գործածած էին արտաքին սիւնաշարքերը իրենց մեհակներուն շուրջ:

Իրաւ է թէ հայկական եկեղեցին իր կաթողիկէովը եւ խաչածեւ տանիքովը յառաջ կը բերէր բաւական յաջող զանգուածներու համադրութիւն մը եւ լոյսի ու շուքի յաջող խաղեր: Իրաւ է թէ Հայաստանի զանազան տեսակի քարահանքերու տուած երանգաւոր քարերուն գործածութեամբը շատ յաջող ճարտարապետական կերտուածքներ կը ստացուէր, սակայն նորէն որմերու մերկութիւնը չէր ծածկուեր, ինչ որ պաղ եւ ծանր տպաւորութիւն մը կը ձգէր:

Արեւմուտքի մէջ ալ նման սխալ մը կ'ընէր ճարտարապետութիւնը ծանր ու տղեղ ուսման ոճի արտաքինովը: Սակայն եթէ ուսման ոճի ճարտարապետին ներքին էր նման տղեղութիւն մը, քանի որ ծնունդ էր անքաղաքակիրթ բարբա-

(Պատ. 12) - Երբուքի եկեղեցին հատուածը իր արտաքին սիւնազարդ ծածկոցովը:

րոսներու կոշտ զգացումներուն, հայ վարպետը որ դարերու մշտատեւ շիւտ մովը նրբաճաշակ ու քաղաքակիրթ էր, չէր կրնար հանդուրժել այս տղեղութեան:

Հայկական ոճը այլեւս հասած էր կառուցումի այնպիսի մարզի մը որ սիւնազարդ ծածկոցներու վերադարձին վրայ կարելի չէր մտածել: Որովհետեւ անոնց շինութիւնը պիտի խափանէր՝ վարէն դիտողին աչքէն կաթողիկէին ամբողջ վեհութիւնը: Այս շրջաններուն է որ սկզբնական «լուսամուտ»ը (lenterne) կը զարգանայ, կ'ընդլայնի ու կը զեղեցկանայ դէպի գմբէթը, աղօտ ձկտուժով մը: Սակայն անիկա երբեք չանցաւ որոշ սահման մը ու միշտ մնաց՝ զարգացած ու ընդլայնուած վիճակին մէջ ալ՝ միշտ լուսամուտ մը:

Ուրեմն հայ ճարտարապետը պէտք էր խորհէր ու գտնէր անանկ լուծում մը որ ըլլար իրապէս ճարտարապետական եւ մնար նաեւ հայկական շինութեանց աւանդութեանց մէջ:

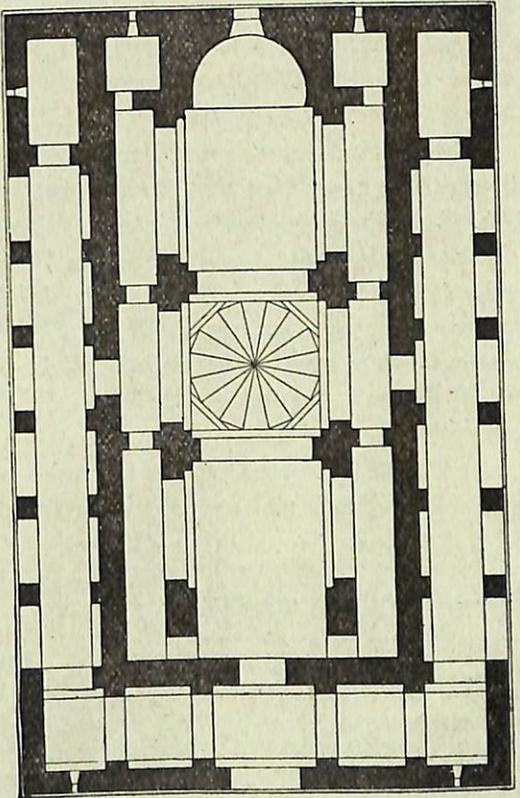
Հայ ճարտարապետը, որ քանիցս տուած էր իր կարողութեան ամբողջ չափը, այս անգամ ալ մնաց իր կոշտութիւն բարձրութեանը վրայ:

Սիւնազարդ ծածկոցներու դրութեան մէջ ի՞նչ էր որ կու տար դրաւիչ տեսքը շինուածքին, բնականաբար շէնքին շուրջ շարուած սիւններու շարքն էր որ յառաջ կը բերէր դիտողին վրայ յաջող տպաւորութիւնը: Ուստի հայ վարպետը սիւնազարդ ծածկոցէն պահեց սիւնաշարքը եւ սիւնները իրարու միացնող

աղեղները: Վերցուց կամարակապ ծածկոցը, որ շինուածքին շուրջ կը ձեւաւորէր portiqueը եւ այսպէս ազատուած սիւնը տարաւ փակցուց ուղղակի շէնքին պատերուն: Այս հանճարեղ լուծումով նորէն կը ստացուէր՝ շէնքին երկայնքին՝ սիւնազարդ ծածկոցին յառաջ բերած սիրուն տպաւորութիւնը եւ կը ծածկուէր որմերու մերկութիւնը, առանց portiqueին խճողումով շէնքը շրջանակելու:

Սիւնազարդ ծածկոցներէն որմասիւններու զարդարանքին փոխանցումը այնքան ակնյայտնի է, որ օրինակ՝ Անիի Ս. Փրկիչի զարդասիւնները իրարու միացնող աղեղներուն վրայ՝ հայ վարպետը չէ մոռցեր կրկնելու կրկնաղեղին յառաջ բերած տեսքը կամարին տակը:

Սիւնազարդ ծածկոցներէ (portique) փոխանցումը որմերու երկայնքին դրուած զարդասիւններուն՝ տուաւ հայկական դարձոցին մէկ ինքնայատուկ

(Պատ. 13) - Օճունի եկեղեցին ալ կը պահէ իր սիւնազարդ ծածկոցին մէկ մասը, թէեւ արեւմտեան կողմէ ամբողջովին ջրնջուած է ան՝ տեղի տալով կարգ մը սենեակներու, հաւանաբար որպէս գաւիթ:

դրոշմը այդ դարերուն համար: Քանի որ՝ աւելի վերջը արեւմուտքն ալ սկսաւ գործածել որմերուն կպած զարդասիւններու դրութիւնը:

Հայկական այս յղացումը որ կատարեալ էր՝ իրագործումը եղաւ ճարտարապետական մարզին մէջ գլուխ գործոցի մը:

Եւ որովհետեւ այս սիւնները այլեւս ոչինչ կը կրէին եւ ոչ մէկ կազմական դեր կը կատարէին շինուածքին մէջ, կարելի եղաւ գանոնք գերազանցապէս նրբացնել ու շինել սլացիկ, իսկ իրար կապող աղեղները ամէն պաշտօնէ

ազատուած, կրցան նրանալ ու զեղեցիկ քանդակներով զարդարուիլ ձեռա-
դործ ժանեակի մը նման:

Շէնքին մերկ որմերը զարդարելու այս տեսակ դրուժիւնը, այնքան բը-
նական կերպով պատշաճեցաւ շինուածքին՝ որ առաջին ակնարկով դժուար
էր տեսնել, թէ անոնք հեռաւոր փոխանցումն են նախաքրիստոնէական portique-
ներու:

Լոզան 1941

Ս. ձե՛վԱՀԻՐՃԵԱՆ
Ճարտարագէտ

Վերջ

ԱԶԳԱՍԻՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1918 թուականին Թրիեստի մէջ բնակող ազգային մը, Պետրոս Եռուսեֆեան, Յունիս Ծ
թուադրով կը հաղորդէ, թէ ինքը նաև մը շինած է՝ դնելով անունը Տիգրան, իրբեւ յիշատակ
Տիգրան Բ. արշակունի անմոռաց քաջ թագաւորին: Նոյն նամակին մէջ կը հաղորդէ միան-
գամայն, որ նաեւ Միքայէլ Մինասեան, հոն ուրիշ նաև մը եւս շինած է, որուն անունը
ինքն ալ իր կարգին դրեր է Տրդատ:

Արդ, յիշեալ երկու ազգայինները՝ ուղեւով իրենց նաւերուն կայմին վրայ պարզել
Արշակունեաց դրօշակները՝ կը խնդրեն Հ. Յարութիւն Ազգերեանէն, անոնց ձեւն ու օրինակը
թուղթի մը վրայ նկարագրելու եւ զրկելու իրենց՝ ո՛րքան կարելի է փութով:

Շուրջ երկու ամիս վերջ՝ նամակադիր Պետրոս Եռուսեֆեանը ուրախութեամբ ու պար-
ծանքով կ'աւետէ, որ ստանալով Արշակունեան Արծուէնիզան դրօշակը բարձրացուցեր է
իր նաւուն վրայ, եւ որ արդէն ութ օրէ ի վեր ուղեւորած է դէպի Ազգասնդրիա, մէջն
ունենալով Միք. Բեստէն հայ ծանօթ բժիշկը: Նոյն նամակին մէջ շնորհակալութիւն կը
յայտնէ Միքայէլ Մինասեանի կողմէն ալ, իր Տրդատ նաւուն վրայ պարզած Գառնանկար
դրօշակին համար:

Կը վերջացնէ նամակը մաղթելով որ օր մըն ալ այս դրօշները, Հ. Յարութիւն Ազգերեանի
աղօթքովն ու ջանքերովը, ծածանին Այբարատի բարձունքին վրայ:

ՆՇԱՆԱՌՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

Իմամանէլ Քանթ կը սիրէր վայելչապէս հազ-
ուել: Օր մը, երբ Քէօնիկոպերկի Համալսարանը
կ'երթար դասախօսելու, անցաւ տան մը պատուը-
կինին տակէն ուր ծառայ մը ծաղիկները կը
ջրէր: Իմաստասէրն ալ բաւական ջրուցեցաւ:
Քանթ սաստիկ զայրացած՝ մտաւ այդ տունը
եւ ուղեց տանտիկինը տեսնել: Ընդառաջ վազեց
տանտիկինը, ու ներողութիւն խնդրելով խնամքով
չորցուց զգետարը:
Երբ իմաստասէրին բարկութիւնն իջաւ, տան-
տիկինը հարցուց թէ ո՛վ էր, եւ երբ իմացաւ
ըսաւ.
- Հաճոյքն ունիմ Ձեզի հետ ծանօթանալուս,
Պարոն Ուսուցչապետ:
- Ես ալ հաճոյք ունիմ Ձեզ ճանչնալուս, միայն
ծանօթանալու այս առիթը անհաճոյ է:
- Ընդհակառակը, ինծի համար հաճելի է ճիշտ
առիթը: Երբ մէկը գիտողութիւն ընէ թէ լաւ
հազուելու շատ ուշադրութիւն կը դարձնեմ՝ ինք-
զինքս արդարացնելու համար, կրնամ աշխարհիս
ամենամեծ իմաստասէրին օրինակը բերել:

Հարուստ կօշկակար մը՝ Շորէնը ճաշի կը հրա-
ւիրէ:
Ճաշէն վերջ կոչնատէրը՝ վարպետին կը խնդրէ
որ դաշնամուրի վրայ կտոր մը նուազէ: Շորէն
կը հրաժարի, բայց կօշկակարին շփազանց պըն-
դուսներուն վրայ տեղի կու տայ:
- Պարզապէս տեսնելու համար թէ ի՞նչպէս կը
կը նուազեն, կ'ըսէ կօշկակարը:
Յաջորդ օրը Շորէն կը հրաւիրէ ճաշի կօշկա-
կարը: Ուտելէն յետոյ՝ Շորէն սենեակին մէջ
բերել կու տայ կօշկակարի սեղան մը կարեւոր
բոլոր գործիքներով եւ կը խնդրէ կօշկակարէն որ
իրեն կօշիկ մը կարէ: Երբ կօշկակարը կը դար-
մանայ՝ Շորէն կ'աւելցնէ.
- Ո՛հ, պարզապէս տեսնելու համար թէ ի՞նչ-
պէս կը կարեն:
* * *
- Դո՛ւք էք առաջին խօսող մեքենան հնարողը, -
կը հարցնէր օր մը հետաքրքրին մէկը՝ Թովմաս
Խոխրնի:
- Քաւ լիցի, պատասխանեց մեծ հնարիչը, -
առաջին խօսող մեքենան շա՛տ տարի առաջ Ադամի
կողէն շինուած է:

ՉԱՐՉԱՐԱՆՔԻ ՎԿԱՆԵՐԸ

ԳՐԵՑ՝ Ճ. ԲԱՅԻՆԻ

Ե.

ՍԻՄՈՆ ԿԻՒՐԵՆԱՑԻՆ

Ա.

Սիմոն Կիւրենացին, հազիւ Եփրայիմի
դուռն անցած էր Երուսաղէմ մտնելու եւ
տունն վերադառնալու համար, երբ ճամ-
բուն անկիւնադարձին՝ հանդիպեցաւ ե-
րեք մահապարտներու սարսափելի թափօ-
րին՝ որ Չատկի նախօրեակին կ'ուղղուէր
դէպի Գողգոթա:

Եթէ հեռուէն տեսած կամ դուշակած
ըլլար, պիտի խուսափէր այդ ահաւոր հան-
դիպումէն: Դաշտի եւ աշխատութեան
մարդ, աւելի ենթակայ վախի քան հետա-
քրքրութեան, ախորժելի չէին իրեն ամ-
բոխումները եւ խռովութիւնները, որոնց
մէջ աւելի դիւրին էր կորսնցնել՝ քան շա-
հիլ եւ զլխաւորապէս ամէնէն աւելի չէ՛ր
ուզեր տեսնել բան մը որ կրնար մահը յի-
շեցնել: Երբ տեսաւ որ թափօրին դուրսը
հոռմայեցի հեծեալ եւ հետեակ զինուոր-
ներ կային, դեռ աւելի խռովեցաւ: Հոռ-
մայեցիները ատելուն համար չէր - մարդ
ատելու ժամանակ չունէր, եւ յետոյ տէր
մըն ալ պէտք էր - այլ բնագոյով եւ ըս-
կըզրուենքով չէր ուզեր ամենեւին դործ ու-
նենալ, ո՛չ իշխանութեան, ո՛չ արդարու-
թեան եւ ո՛չ ալ զինուորութեան հետ:
Պարզ մէկն էր, աղքատ եւ խոնջ փոքրիկ
հողատէր մը, սակաւ տեսութիւններով ու
թոյլ փափաքներով հրեայ մը. կ'ուզէր իր
անկիւնին մէջ խաղաղ մնալ, ապրիլ եւ
ուրիշներուն ալ թողուլ որ ապրին: Դա-
տարաններէն ու զէնքերէն կը սարսափէր,
բնագոյով գիտէր թէ երկուքով ալ պիտի
չկարենար ինքզինքը պաշտպանել:

Բայց այն ճախորդ օրը, չկրցաւ խու-
սափիլ: Թափօրը կանգ առած էր, մա-
հապարտներէն մէկը դէշ կերպով ինկած
էր դետին, որովհետեւ այլեւս անկարող
էր ծանր խաչը տանելու: Զինուորները
կատրած էին ու կը հայհոյէին: Սիմոն
չկարենալով ամբողջ կտրել անցնիլ, տան
մը դրան մէջ կեցած էր ու կը ջանար քիչ
տեսնուիլ, սրտին մէջ անիծելով այն եղ-
կելին որ այդ հանդիպումին եւ ուշանա-
լուն պատճառ եղած էր: Սակայն հոռմա-
յեցի Հարիւրապետը, որ չորս կողմը կը
նայէր, տեսաւ զինքը: Եւ նշմարելով որ
Սիմոն յաղթանդամ էր ու երկչոտ՝ ձեռ-
քի նշանով ու ձայնով իրեն կանչեց: Կիւ-
րենացին սկիզբը այնպէս ձեւացուց իրբեւ
թէ իրեն համար ըսուած չըլլար, եւ աչ-
քերը ուրիշ կողմ դարձուց, բայց զինուոր
մը վրան վազելով պոռաց.
- Ծի՛նական, խու՛՛լ ես:

Բազուկէն բռնելով տարաւ մահապարտին
քով՝ որ ուժասպառ դետին ինկած էր:
- Ու՛սդ առ սա խաչը, - գոչեց Հարիւ-
րապետը:
Սիմոն գիտէր թէ այդպիսի հրամանէ
մը ոչ մէկ կերպով կարելի էր փախչիլ:
Դժկամակութեամբ, առանց ուղեւոր, ար-
համարհանքով ու փքալով ուտին վրայ
տեղաւորեց խաչը եւ սկսաւ առաջ երթալ,
որպէս զի դոնէ բարկութիւնը եւ յոգնու-
թիւնը չուտով անցնին: Դատապարտեա-
լին, որուն տեղը կը բռնէր կերպով մը,
երեսը ջնայեցաւ, նշմարեց մարմին մը եւ